

skih filmov do digitalnih datotek, načini komuniciranja med strankami pa so se preselili s telefonov na FTP-strežnike. Zaposleni v arhivih so postali raziskovalci, strokovnjaki za prodajo in nove tehnologije. Včasih so filme prodajali le na akviziterski način, zdaj pa se je popolnoma umaknil sodobnemu. Trgovski potnik ni umrl le v drami Arturja Millerja. Seveda tudi v sodobnem svetu prežijo nove nevarnosti, med temi pa je kot posebno nevarnost za arhive omenil pobude za brezplačne dostope do arhivov in uporabo gradiva.

O spremembi poslovnih modelov so razpravljali Kevin Schaff (Equity), Jean Luc Vernhet (INA), Harriet Bridgeman in David Bickers (The Bridgeman Art Library). Bridgemanova knjižnica hrani več kot milijon fotografij svetovne kulturne dediščine, in sicer od slikarjev v prazgodovinskih jamah do grafitov. Od začetkov leta 1972, ko so podatke izpisovali na kartotečne listke, do danes, ko uporabnikom omogočajo preprost dostop do digitalnih kopij, se je v njihovem poslovanju spremenilo veliko stvari. Povečala se je vrednost gradiva, ki je dostopno za raziskave, uporabo v produkciji in elektronsko pošiljanje uporabnikom. Povečalo se je sodelovanje z drugimi družbami. Včasih so gledali predvsem na varčevanje, sedaj pričakujejo zaslužek. INA je razširila ponudbo za izobraževalne programe in zagotavlja prost dostop do arhivskega gradiva za raziskovalne in izobraževalne namene. Nov izziv za arhive je namreč, kako zagotoviti dostop do gradiva tudi za stranke, ki nimajo dovolj denarja. Te postopke lahko učinkovito dosežejo le s pomočjo državnih ustanov in zagotovljenega denarja iz proračuna in spremljevalnih dejavnosti dela v arhivu, ki omogočajo zaslužek. Josh Rucci (Getty Images), Paul Maidment (BBC Motion Gallery) in dr. Stephen Black so zato predstavili nove možnosti na novih trgih in digitalnih platformah, ki odpirajo nove priložnosti za arhive. Pri tem sta zelo pomembni raziskovalno delo in ustvarjanje primernih podatkov o vsebini. Nove možnosti so se pojavile tudi pri uporabi arhivskega gradiva v produkciji televizijskih in drugih oddaj. Seveda je tudi pri ponovni uporabi v novih oddajah končni izkupiček odvisen od višine vložka. Cena arhivskega gradiva ne vključuje samo preprostega ogleda gradiva, ampak tudi raziskavo, popis gradiva, omogočanje dostopa, hrambo, restavriranje in postopke digitalizacije gradiva. Medtem ko ponudniki pospešujejo prost dostop uporabniku za ogled, zahteva komercialna uporaba gradiva višjo ceno. Priporočljivo je tudi, da arhivi vodijo evidenco o postopkih, prikažejo ustrezno ceno gradiva in ugotovijo, koliko dobička prinašajo arhivi matični organizaciji. Poslovni izziv so tudi partnerstva in sodelovanja v koprodukcijah.

Uspešno prodajo pa zagotavlja le spoštovanje pravic intelektualne lastnine, zato pomeni gradivo, ki ga hranimo v arhivih, ne poznamo pa njegovih av-

torjev, le potencialno vrednost za poslovanje arhiva. Odvetnika Hubert Best in John King sta udeležencem seminarja predstavila pasti in zanke »sirot« oziroma del, katerih avtorji niso znani. Urejanje pravic do uporabe gradiva je v posameznih državah zelo različno, saj se pravice prilagajajo državnim zakonodaji o avtorskih in sorodnih pravicah. Pri vseh avtorskih delih se pojavljajo največje težave prav pri filmu in arhivskem filmskem gradivu, saj film navadno ustvarja več avtorjev. Problemi se pojavljajo posebej pri starejših filmih in avtorjih filmske glasbe. Imetniki licenc za predvajanje gradiva poskušajo rešiti težave s pripravo novih pogodb s kolektivnimi združenji avtorjev.

Vzporedno s seminarjem FOCAL-a potekale tudi delavnice, namenjene digitalnemu arhiviranju avdiovizualnega gradiva; pripravili so jih člani skupine »PrestoPRIME« (BBC, B & G, INA, RAI, ORF). Projekt »PrestoPRIME« je združena evropska pobuda za ohranjanje avdiovizualnih vsebin, ki temelji na desetletju izkušenj sodelavcev v evropskem projektu Presto in še daljših lastnih izkušnjah posameznic članic pri digitalni hrambi in skrbi za arhivsko gradivo. PrestoPRIME ustvarja »omrežno pristojno središče« za zagotavljanje informacij, svetovanje in podporo vsem, ki so odgovorni za avdiovizualne vsebine. Delavnica v Dublinu je bila prva javna predstavitev informacij in podpore, ki jih posreduje pristojno središče za arhive.

Aleksander Lavrenčič

Poročilo o Jesenski šoli arhivistike 2010 (Autumn Archival School 2010). Grignano, 10.–17. oktober 2010

Glavni temi Jesenske šole arhivistike, ki jo je tudi letos organiziral Mednarodni inštitut arhivskih znanosti Maribor – Trst v dneh od 10. do 17. oktobra 2011, sta bili *Arhivska zakonodaja* in *Spletne strani, posvečene arhivom*, predavatelji pa so se dotaknili tudi drugih tem, kot so hramba gradiva, konservatorstvo, restavratorstvo, ne nazadnje pa smo udeleženci spoznavali tudi različne prakse drugih arhivov po svetu. V izobraževalno-delovni teden arhivske stroke se je vključilo 39 slušateljev (lani 26)¹ iz 18 držav (lani 13).² Sporazumevanje med udeleženci ter predavanja pa so potekali v italijanskem, angleškem in slovenskem jeziku.

¹ Mitja Sadek: Poročilo o udeležbi na Jesenski arhivistični šoli 2009 (Autumn archival school 2009) Grljan in Trst, 9.–14. 11. 2009. *Arhivi* 33 (2010), št. 1, str. 161–163.

² Prav tam.

Predavanja v okviru šole že štiri leta potekajo v ICTP (Mednarodnem centru za teoretično fiziko Abdula Salama) v Grljanu/Grignanu; letos so bila od 10. do 17. oktobra. Udeleženci šole smo se zbrali v nedeljo, 10. oktobra 2010, v prvih dveh dneh šole pa smo se udeležili 20. mednarodnega arhivskega dne v Trstu.

Temi Mednarodnega arhivskega dne sta bili enaki kot temi za šolo, torej Arhivska zakonodaja in spletne strani, posvečene arhivom. Mednarodni arhivski dan je bil 11. in 12. oktobra 2010 v NH Hotelu v centru Trsta; predavatelji so predstavili prispevke, ki so objavljeni tudi v publikaciji *Atlanti 2010*. V uvodu je dr. Gracia Tatò govorila o potrebi po standardizaciji arhivskih zakonodaj na področju prenosa gradiva v arhive ter dostopu do njega. Predavatelji in avtorji člankov so predstavili narodne arhivske zakonodaje (dr. Michail V. Larin, Rusija; dr. Živana Heđbeli, Hrvaška; mag. Zdenka Semlič Rajh, Slovenija). Dostop do arhivskega gradiva na osnovi zakonov v različnih državah so predstavili predavatelji: dr. Elisabeth Schögl-Ernst (Avstrija), dr. Josef Hanus (Slovaška), dr. Andrej Ribaku (Belorusija), dr. Michael Cook (Anglija), dr. Francisco Aguado (Španija), Ilana Budowski (Izrael), dr. Marie-Claude Delmas (Francija), mag. Milan Selan (Slovenija), dr. Michael Wanner (Češka) in drugi.

Drugi dan konference je bil posvečen spletnim stranem arhivov. Predavatelji so predstavili razne spletne projekte, kot so na primer nemški Icarus (dr. Joachim Kemper, Nemčija), Sredozemski multimedijški zgodovinsko-arhivski projekt @SMM (Aldo Sparti, Italija) in Sistory – Zgodovina Slovenije (dr. Mojca Šorn, Slovenija). Dostop do arhivskega gradiva so s stališča svoje države obravnavali predavatelji: dr. Robert Nahuet (Kanada), dr. Miroslav Novak (Slovenija), Majella Marquez (Malezija), dr. Olivera Porubović-Vidović (Srbija) in dr. Bogdan Florin Popovici (Romunija). Dr. Peter Pavel Klasinc (Slovenija), Snežana Pejović (Črna gora), Magdalena Marosz (Poljska), Antonio Ratti (Italija), Christian Kruse (Nemčija) in dr. Antonio Monteduro (Italija) so predstavili arhivske spletne strani in obravnavali tematiko spletnih strani nasploh.

V dveh dneh smo tako slišali predavanja predavateljev iz več držav, vsak pa je predstavil temo s stališča svoje države. Predavanja so potekala v različnih jezikih, poskrbljeno pa je bilo tudi za simultano prevajanje v slovenski, angleški ter italijanski jezik.

V sredo, 13. oktobra, sta koordinator prof. dr. Peter Pavel Klasinc in direktorica šole dr. Grazia Tatò odprla Jesensko mednarodno šolo arhivistike s predstavitev ciljev in namena šole. Po njuni je sledila še predstavitev udeležencev šole, večinoma zaposlenih v arhivih oz. na področju informatike, potem pa se je do petka, 15. oktobra, zvrstilo petnajst predavanj.

Prof. Mariella Guercio (Universita degli studi di Urbino) je svoje predavanje začela z vprašanjem, *kaj če znanje in znanstvenoraziskovalno delo ne zadoščata za uspešno izvajanje javne službe ter kje so omejitve in na kaj vse moramo misliti pri digitalizaciji dokumentov*. Poudarek je bil na pristojni konceptualni dimenziji in integriteti med znanstvenim delom, zakonodajalcem, mednarodnim sodelovanjem, dobavitelji materialov in storitev ter izobraževanjem arhivistov. Napotkom in diskusiji je sledilo predavanje dr. Michaila Larina. Dr. Barbara Bertini, direktorica Državnega arhiva v Milanu, nas je spomnila, kakšne so objektivne nevarnosti v arhivih, ki pospešujejo razkroj in lahko trajno poškodujejo arhivsko gradivo. Udeleženci smo se strinjali, da je predvideti nevarnost bolj kot sanirati nastalo škodo. Dr. Michael Cook iz Centra za arhivske znanosti v Liverpoolu nam je podrobneje predstavil britanski zakon o informacijah javnega značaja in opisal nekatere primere, ko se znanstveno raziskovalno delo sreča z zaporo oz. nedostopnostjo podatkov.

V četrtek, 14. oktobra, je predavanja začel dr. Carlo Vivoli iz Državnega arhiva v Pistoii. Predstavil nam je projekt SAN (Sistema Archivistico Nazionale), s pomočjo katerega bo lahko vsak državljan ugotavljal obstoj določenega dokumenta; zaživel bo, kot načrtujejo, že prihodnje leto. Lastniki arhivskega gradiva (regije, lokalne skupnosti, univerze, kulturne, državne inštitucije ...) bodo z enotnimi standardi deskriptorjev dostopni na enem mestu oz. spletnem naslovu. Dr. Vivoli uspeh projekta vidi tudi v tem, da tak sistem prvič nastaja od spodaj navzgor oziroma da je upoštevan najšibkejši člen. Dr. Charles Kecksemeti, nekdanji generalni direktor Mednarodnega arhivskega sveta, je govoril o razlikah med arhivi. Etične, varnostne in tehnične principe, ki so lahko različni na ravni države ali celo regije, je razložil ob primeru Avstrije, saj so zakoni, ki zadevajo dostopnost gradiva, na primer v Salzburgu drugačni kot na Koroškem. Dr. Marie-Claude Delmas (Francoski narodni arhiv) nas je popeljala v leto 1789, ko so se začeli arhivi odpirati javnosti ter postopno prešla k poznejšim zakonom, ki zagotavljajo vedno večjo in lažjo dostopnost dokumentarnega gradiva, ter z argumenti predstavila tanko mejo med zasebnostjo posameznika in skupnim nacionalnim spominom; pri tem »bitko« dobiva nacionalni spomin. Dr. Robert Nahuet (LAC – Knjižnica in arhiv Kanade), nam je povedal, da moramo za zagotovitev avtentičnosti, interoperabilnosti in uporabnosti e-arhivov pri prenosu metapodatkov obvezno imeti univerzalno shemo ter primerno veliko število metapodatkov. Za Kanado je to kar 34 obveznih metapodatkov od skupno petdesetih. Dr. Josef Hanus iz Ministrstva za notranje zadeve Republike Slovaške, Oddelka za arhive in registre, je svoje predavanje o hrambi in zaščiti arhivov popestril

Udeleženci jesenske šole arhivistike.

s fotografijami sicer redko dostopnih in obiskanih laboratorijskih komor po Evropi. Na njih smo lahko videli, kakšni so vloški v tovrstne procese hranjenja in varovanja. Popoldne smo se razdeljeni v skupine po državah (Albanija, Belorusija, Bosna in Hercegovina, Češka, Hrvaška, Izrael, Italija, Kosovo, Makedonija, Malezija, Romunija, Rusija, Srbija, Slovaška, sultanat Oman in Slovenija) lotili prevajanja definicij arhivskih pojmov. Pod mentorstvom dr. Antonia Montedura (CEI – Centralna evropska iniciativa) smo definicije vnašali v program in tako pripomogli k nadaljnjemu razvoju in dopolnjevanju projekta IIAS, večjezičnega slovarja moderne arhivske terminologije.³ Dan smo sklenili z videokonferenco. Iz Vancouvra se je oglasila prof. Luciana Duranti z Univerze Britanske Kolumbije in nam predstavila projekt interPARES. Projekt uspešno zagotavlja avtentičnost in istovetnost digitalnega ali digitaliziranega dokumentarnega gradiva.

V petek, 15. oktobra, je predavanje začel dr. Miroslav Novak (Pokrajinski arhiv Maribor) in predstavil nekaj uspešnejših spletnih portalov, ki uporabnika zalagajo z informacijo o ne/obstoju določenega dokumenta, program ScopeArchiv ter poudaril pomen ciljnega uporabnika te informacije. Mag. Zdenka Semlič-Rajh se je neposredno povezala v očitani

diskurz s predavanjem o težavah z deskriptorji in končala s prednostmi in slabostmi obstoječega izrazoslovja. Dr. Jovan Popović, nekdanji direktor Jugoslovanskega arhiva, je letos predaval o zakonodaji. Dr. Ilana Budowski iz Izraelskega državnega arhiva v Jeruzalemu pa je zaokrožila tridnevni sklop s predavanjem o uporabi in izpostavljanju zasebnih arhivov ob primeru Izraela in njegove veljavne zakonodaje. Po slovesni podelitvi certifikatov udeležencem šole v Državnem arhivu v Trstu smo si popoldne ogledali razstavo ob 20. obletnici izida Atlantov.

V soboto, 16. oktobra, smo šolo končali z obiskom Ville Manin (Codroipo Videm), obiskom tamkajšnjega restavratorskega centra, kmečkega turizma De Colonos in arhiva uršulinskega samostana v Vidmu. Tam nam je prijazna skrbnica Luisa Villota predstavila primere njihovega arhivskega gradiva.

Jesenska arhivistična šola se je že dodobra usidrala v sistem izobraževanja in izpopolnjevanja arhivistov, zato je pomembno, da to vlogo opravlja še naprej in jo krepi. Prav bi bilo, ko bi v prihodnje dodatno pozornost namenili komuniciranju na različnih ravneh z vsemi člani in vsemi za arhivistiko ključnimi posamezniki. Glede na okoliščine in napovedane dogodke pa bo ta vloga v prihodnosti še zahtevnejša kot je zdaj, na to pa moramo računati že danes.

³ Začasna verzija dostopna na: <http://www.iias-trieste-maribor.eu/index.php?id=68&L=0>